

- наук.-практ. конф., присвяч. 100-річчю від дня народж. д-ра юрид. наук, професора, засл. діяча науки і техніки України М. В. Салтевського (Харків, 07—08.11.2017). Харків, 2017. 240 с.
6. Про запобігання корупції : Закон України від 14.10.2014 № 1700-VII (зі змін. та допов.). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1700-18#Text> (дата звернення: 14.03.2023).
7. Петрова І. А. Наукова складова у формуванні судового експерта. *Актуальні питання судової експертизи і криміналістики* : зб. мат-лів між нар. наук.-практ. конф., присвяч. 100-річчю від дня народж. д-ра юрид. наук, професора, засл. діяча науки і техніки України М. В. Салтевського (Харків, 07—08.11.2017). Харків, 2017. 240 с.

Лінгвістична експертиза текстів воєнної тематики: етичні засади

Ірина Савченко,

Сумське відділення ННЦ «ІСЕ ім. Засл. проф. М. С. Бокаріуса», м. Суми, Україна,
ORCID: <https://orcid.org/0009-0007-5815-7464>, e-mail: irsavchenko64@gmail.com

Ольга Сидоренко,

канд-ка пед. наук, доцентка, Сумське відділення ННЦ «ІСЕ ім. Засл. проф. М. С. Бокаріуса», м. Суми,
Україна, ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-5507-2867>, e-mail: ol_sadd@ukr.net

Запропоновано алгоритм дослідження висловлювань у формі виправдовування, схвалення, заперечення збройної агресії РФ із дотриманням етичних принципів об'єктивності й неупередженості.

Ключові слова: об'єктивність; неупередженість; виправдовування; схвалення; заперечення.

Linguistic expertise of military texts: ethical principles

Iryna Savchenko, Olha Sydorenko

The article proposes an algorithm for the study of statements in the form of justification, approval, denial of the armed aggression of the Russian Federation in compliance with the ethical principles of objectivity and impartiality.

Keywords: objectivity, impartiality, justification, approval, denial.

У березні 2022 року Кримінальний кодекс України було доповнено статтею 436² «Виправдовування, визнання правомірною, заперечення збройної агресії Російської Федерації проти України, глорифікація її учасників» [1]. Відповідно до змісту зазначеної статті перед експертом-лінгвістом ставиться завдання з'ясувати, чи містяться у спірному тексті висловлювання, зокрема у формі виправдовування, визнання правомірною, заперечення збройної агресії Російської Федерації проти України, розпочатої у 2014 році. З одного боку, таке завдання вимагає від експерта застосування відповідного методологічного інструментарію щодо нового предмета дослідження, а з іншого — залишатися об'єктивним і неупередженим в умовах війни, коли інформація стосовно країни-агресора може викликати негативно-оцінне ставлення, сприйматися як деструктивна, ворожа, протиправна.

Об'єктивність і неупередженість є провідними принципами професійної етики судового експерта. Об'єктивність визначається тим, що експерт проводить дослідження і формулює висновки, «незважаючи на <...> свої політичні погляди,

ідеологічні, релігійні або інші переконання»; неупередженість — «уникнення демонстрації власних політичних переконань чи поглядів» [2, с. 10]. За словами І. Петрової та Г. Спіциної, об'єктивність і неупередженість «є запорукою принципової стійкості та самостійності в судженнях» [3, с. 115]. В наведених трактуваннях акцент робиться переважно на моральних якостях судового експерта. Нам імпонують погляди Л. Ароцкера, який морально-етичні принципи екстраполював у методологічну царину судово-експертної діяльності. Об'єктивність судового експерта він розглядав у діалектичному зв'язку із такими поняттями, як неупередженість та самостійність, підкреслюючи до того ж значущість глибокого наукового підходу до розв'язання завдань судової експертизи. У статті «Про етику судового експерта» Л. Ароцкер наголошував, що експерт має бути незалежним і самостійним у своїх судженнях із будь-якого питання, що стосується справи, а «основною його висновків мають бути лише наукові дані та результати його власних досліджень» [4, с. 139], до того ж висновок судового експерта має відбивати його внутрішнє переконання,

об'єктивною стороною якого є сукупність фактичних даних, отриманих у процесі експертного дослідження. У зв'язку з цим, на наше переконання, ґрунтовне наукове дослідження є передумовою дотримання принципів об'єктивності й неупередженості експертного висновку за результатами семантико-текстуальної експертизи текстів, об'єктивний зміст яких визначається семантикою збройної агресії Росії проти України.

На нашу думку, для виконання завдань щодо встановлення наявності у змісті тексту висловлювань у формі виправдовування, визнання правомірною, заперечення збройної агресії Російської Федерації проти України, розпочатої у 2014 році, з урахуванням вимог об'єктивності й неупередженості, доцільно дотримуватися такого алгоритму дій:

1. З'ясування лінгвістичного змісту правових понять. Шляхом компонентного аналізу встановлено лексико-семантичний обсяг і запропоновано визначення таких сполук термінів: 1) «виправдовування збройної агресії» — доведення можливості, допустимості здійснення неспровокованого збройного нападу однієї держави на іншу з метою загарбання її території, ліквідації або обмеження її незалежності як правильного, справедливого; 2) «заперечення збройної агресії» — невизнання, спростування факту неспровокованого збройного нападу однієї держави на іншу з метою загарбання її території, ліквідації або обмеження її незалежності [5]. Проблемним питанням з погляду меж компетенції експерта є поняття «визнання правомірною збройної агресії», оскільки в його семантичній структурі наявні компоненти, що передбачають правову оцінку досліджуваного явища: правомірний — який спирається на право. У практиці лінгвістичних досліджень окресленої проблематики використовують загальнономовний еквівалент зазначеного правового поняття схвалення збройної агресії, де схвалення означає «визнання правильними чийх-небудь дій, вчинків, рішень» [6, с. 880].
2. Установлення семантики збройної агресії в досліджуваному тексті. Семантика збройної агресії РФ проти України в дискурсивно-змістовій площині повідомлення може формуватися як ситуативно-історичним контекстом, що визначається вказівкою на дату публікації (період активних воєнних дій РФ на території України), так і лексичними засобами,

семантика яких корелює зі змістом лексикографічного тлумачення понять збройний, агресія, зокрема: 1) назви воєнних реалій і понять, наслідків агресії: війна, ефрейтор, атака, разрушення, смерть, обстрел, боевик, позиція, мина, огонь, враг, бомбить, війна, битва, знищення тощо; 2) локативи на позначення місця подій: Україна, Донбасс, Сумская область, Херсон, Крым, Мариуполь тощо; локація подій може виражатися імпліцитно (здесь, туда) і встановлюється контекстуально; 3) найменування сторін конфлікту: Украина, нацисты, Зеленский, Порошенко, радикалы, полк СС «Азов», моя любя Україна, Россия, русские, В. Путин, ребята, наши воины, освободители. Крім того, досліджуване повідомлення може становити собою креолізований текст. Зображення осіб у військовій формі, зовні схожій на форму ЗС РФ, або зображень прапора, герба, аналогічних за кольоровою гамою, формою прапору чи гербу РФ, семантично співвідносять повідомлення із країною-агресором. Відсутність лексичних маркерів семантики збройної агресії в тексті є обґрунтованою підставою для категоричного заперечного висновку експерта за поставленим питанням.

3. Логіко-контекстуальний аналіз висловлювань, що гіпотетично мають значення виправдовування, схвалення або заперечення збройної агресії РФ. Лексичними маркерами заперечення збройної агресії виступають заперечна частка *не* («Россия НЕ враг»), предикатив *нет / нету* («Нету никакой войны в нашей стране, нету») або лексеми, що семантично корелюють із поняттям внутрішній конфлікт («Это ведь они (контекстуально — полк СС "Азов") НАЧАЛИ войну на Донбассе 14.03.2014 г.»). Водночас проблемною для експерта може бути ситуація, коли в дискурсивній площині повідомлення встановлено семантику збройної агресії, є лексико-граматичне заперечення, але для визначення об'єктивного змісту повідомлення недостатньо спиратися лише на лексичний контекст. Так, у висловлюванні «Юридически ФАШИСТСКАЯ Украина с Россией НЕ в состоянии ВОЙНЫ» є маркери збройної агресії: ФАШИСТСКАЯ Украина, Россия, ВОЙНА, заперечення НЕ. Водночас аналіз ситуативного контексту повідомлення, здійснення якого не виходить за межі спеціальних знань лінгвіста, дає змогу встановити, що наведене

повідомлення є фактичним твердженням. Поняття состояние войны та военний стан є різними поняттєвими дефініціями. Інформація в досліджуваному реченні є об'єктивною, а отже, є підставою для категоричного висновку про відсутність семантики заперечення збройної агресії РФ проти України.

На логіко-граматичному рівні семантика виправдовування та схвалення збройної агресії об'єктивується лексичними засобами аргументації через установлення умовних, причинових та наслідкових семантичних відношень між компонентами речення, до прикладу: «А фашистская Украина НЕ нарушала законодательные акты по НЕ применению против своего народа на Донбассе ВСУ?». Логіко-інтерпретаційним аналізом установлюємо: Росія здійснює збройну агресію («войну»), тому що в Україні ідеологія переваги однієї нації над усіма іншими націями зведена в державну політику («фашистская Украина»), тому що Україна порушила закон, і ЗСУ знищують населення Донбасу («Украина нарушала законодательные акты по НЕ применению против своего народа на Донбассе ВСУ?»).

Запропонований алгоритм, на нашу думку, дасть змогу експерту бути об'єктивним і неупередженим у виконанні завдань

семантико-текстуального дослідження зазначеної проблематики.

Перелік джерел посилання

1. Кримінальний кодекс України від 05.04.2001 р. № 2341-III (зі змін. та допов.). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/card/2341-14> (дата звернення 01.03.2023).
2. Панькевич В. М., Сплавська О. В. Методологія та організація експертно-криміналістичного забезпечення боротьби зі злочинністю. *Криміналістичний вісник*. 2018. № 2 (30). С. 7—14.
3. Петрова І. А., Спіцина Г. О. До питання формування кодексу поведінки судового експерта. *Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ*. 2019. № 2. С. 114—119.
4. Ароцкер Л. Е. Об этике судебного эксперта. *Криминалистика и судебная экспертиза*. 1968. Вып. 5. С. 135—141.
5. Сидоренко О., Бондаренко О., Сипченко І. Лінгвістична інтерпретація юридичної термінології в семантико-текстуальних дослідженнях. *Філологічні трактати*. 2022. Том 14, № 2. С. 105—115.
6. Словник української мови : в 11 т. Т. 9 / за ред. І. С. Назарової та ін. Київ, 1978. С. 880.

Стандартизація термінологічного словника з портретної експертизи

Олександр Садченко,

канд. юрид. наук, доцент, Київський НДІСЕ, м. Київ, Україна,
ORCID: <http://orcid.org/0000-0002-0727-4181>, e-mail: sadchenko.o.o@gmail.com

Висвітлено проблемні питання методики, узагальнення, систематизації, формування термінів і їх визначень у галузі портретної експертизи.

Ключові слова: стандартизація термінології; термінологічний словник; портретна експертиза; зовнішність людини; терміносистема; терміностаття; експертна термінологія.

Standardization of the terminological dictionary of portrait examination

Oleksandr Sadchenko

Problematic issues of methodology, generalization, systematization, formation of terms and their definitions in the field of portrait examination are highlighted.

Keywords: standardization of terminology, terminological dictionary, portrait examination, human appearance, terminological system, terminological article, expert terminology.

На початку ХХ століття в Західній Європі, а згодом і в Україні, порівняльне дослідження фотозображення людини з метою її ідентифікації посідало помітне місце серед інших способів ідентифікації людини. Завдяки працям А. Бертильйона, О. Брайчевської, М. Вороновського, О. Гусева, О. Зініна, М. Зюської, Н. Завізіст, Е. Кірсанова, К. Прохорова, А.-Р. Райса, М. Терзієва, В. Снеткова,

М. Салтевського та інших учених, ідентифікація людини за ознаками зовнішності отримала визнання в експертній практиці. Дослідження цих учених були покладені в основу формування теоретичних основ портретної експертизи. Можливості цієї експертизи базуються на загальних положеннях теорії криміналістичної ідентифікації та діагностики, наукових основах учення про